

1. Jaká je současná politická situace v Číně?

Čínský politický systém je založen na vedoucí úloze Komunistické strany Číny (KS Číny), která je nadřazena státním institucím a řídí veškeré klíčové politické a správní procesy. Státní aparát, včetně vlády a legislativy, slouží spíše jako vykonavatel rozhodnutí stranického vedení než jako autonomní mocenský orgán. Struktura moci je hierarchická, s Ústředním výborem KS Číny, politbyrem a jeho stálým výborem jako hlavními rozhodovacími orgány. Nejvyšší autoritu má generální tajemník strany (od roku 2012 Si Ťin-pching), který současně zastává funkce prezidenta a předsedy Ústřední vojenské komise. Stranická kontrola sahá hluboko do státní správy prostřednictvím paralelních struktur a tzv. ústředních vedoucích skupin a komisí, které mají rozhodující vliv na klíčové oblasti politiky, včetně ekonomiky, národní bezpečnosti a propagandy. Tyto orgány fungují mimo formální státní rámec a umožňují soustředění moci v rukou stranického vedení bez institucionálních brzd a protivah. Všečínské shromáždění lidových zástupců (VSLZ) má sloužit jako hlavní zákonodárný orgán ČLR s téměř 3 000 členy, volenými na pětileté období. Ve skutečnosti však pouze potvrzuje rozhodnutí předložená vedením strany, což mu v angličtině vysloužilo označení „rubber-stamp parliament“ neboli „razítkovací parlament“. Spolu se Státní radou vedenou premiérem (od března 2023 Li Čchiang) jsou tak spíše formálními subjekty a veškerá zásadní politická rozhodnutí vycházejí z vnitrostranických procesů. Si Ťin-pching dále posílil stranickou disciplínu a lojalitu prostřednictvím antikorupčních kampaní a reforem zaměřených na „prohloubení řízení státu za pomoci zákonů“, což však v praxi znamená upevnění kontroly KS Číny nad právním systémem. Justiční orgány a bezpečnostní složky jsou přímo podřízeny stranickému vedení, což eliminuje možnost nezávislého soudnictví nebo právního státu v západním smyslu. Zároveň probíhá ideologická centralizace prostřednictvím posílení role Si Ťin-pchingova myšlení v ústavě a ve vzdělávacím systému, čímž se upevňuje jeho osobní kult a monopol strany na moc.

2. Kdo jsou Ujgurové a jaká je historie potlačování tohoto etnika?

Podle oficiálního výkladu se obyvatelstvo ČLR coby „unitárního mnohonárodnostního státu“ skládá ze zhruba 91 % Chanů (etnických Číňanů) a 55 oficiálně uznaných a formálně rovnoprávných menšin. Jednou z nich jsou také turkičtí Ujguři, kteří tvoří největší etnickou skupinu v Ujgurské autonomní oblasti Sin-ťiang (Východní Turkistán), kde žije přibližně 26 milionů obyvatel.

Dřívější přístup k menšinám v ČLR vycházel ze sovětského modelu a alespoň formálně přiznával etnikům právo na sebeurčení. Za vlády Si Ťin-pchinga se však přístup proměňuje v rámci „druhé generace národnostní politiky“, jejímž cílem je oslabení identity menšin a jejich včlenění do tzv. jednotného čínského národa. Ujguři a další menšiny jsou tak nuceni primárně se identifikovat s „čínským národem“, politickou kategorií označující veškeré obyvatelstvo Číny bez ohledu na národnost. Podle stranické ideologie a mnohých čínských vědců spěje k této jednotě „historický vývoj mezietských vztahů“. V posledních letech stranická propaganda dokonce operuje s odborně těžko udržitelným tvrzením, že Ujguři nejsou turkickým etnikem. K popírání své etnické svébytnosti jsou nuceni i vězni v převýchovných táborech v Sin-ťiang.

Odkazy na ujugurskou nebo turkickou identitu, stejně jako jiné než oficiální výklady historie, úřady považují za projevy separatismu a tvrdě je trestají. Oficiálně deklarovaným cílem čínské národnostní politiky nejen v Sin-ťiang je urychlení „styku, komunikace a splynutí“ národností. Případ Sin-ťiang názorně dokládá vývoj, který lze v posledních letech v různé intenzitě pozorovat v celé Číně. Od převzetí moci generálním tajemníkem a prezidentem Si Ťin-pchingem v roce 2012 začala KS Číny opětovně přikládat velký důraz ideologii a propagandě, což se projevilo mimo jiné poklesem akademické svobody, posílením cenzury nebo rostoucí perzekucí intelektuálů a novinářů. Ideová práce a kontrola médií, vědy, školství, kultury a dalších „měkkých“ oblastí politiky je pro autoritářský režim životní prioritou. Podle uniklých dokumentů řekl vůdce KS Číny Si Ťin-pching v projevu při své inspekci Sin-ťiang v dubnu 2014, že stoupence tzv. tří sil je coby nepřátele lidu třeba potlačit nelítostným preventivním úderem za využití všech dostupných nástrojů „demokratické diktatury lidu“. Si zavelel i k vymýcení ideologických a kulturních kořenů tzv. tří sil ve společnosti a varoval, že boj s nimi bude vleklý, složitý a úporný. Tento Si Ťin-pchingův projev byl signálem k programu „deextremizace“, jíž KS Číny arbitrárně míří na celý ujugurský národ a která spojuje masové věznění, nucené práce, snižování porodnosti a podílu ujugurského obyvatelstva v oblastech, politickou převýchovu, likvidaci elit a hmotné kultury a další radikální postupy násilné asimilace. Čínský režim kriminalizuje mnohé projevy svébytné identity Ujgurů, například donedávna povolené praktikování náboženství, styky v zahraničí nebo odmítání vládní propagandy a vzdělávání.

Údajným „potlačováním terorismu“ KS Číny zakrývá své dlouhodobé úsilí přivést Ujgury a další občany Číny nejen v Sin-ťiang k poslušnosti drakonickou vládou, zastrašováním a exemplární tvrdostí vůči vybraným nepřátelům. Jak řekl českým čtenářům ujugurský spisovatel Tahir Hamut Izgil, „strach je jako stín, nemizí“. Dopady po tři generace trvající vlády KS Číny na nechanská společenství Východního Turkistánu jsou zničující.

3. Jaká je aktuální situace a postavení Ujgurů v Číně?

V posledních letech čínská vláda výrazně zpřísnila kontrolu nad Ujugurskou autonomní oblastí Sin-ťiang. Odhady uvádějí, že okolo milionu Ujgurů, Kazachů a dalších příslušníků národnostních a náboženských menšin bylo od roku 2017 posláno do táborů na politickou převýchovu. V oblasti je podle dostupných informací zaváděn systém nucených prací, omezována porodnost menšinového obyvatelstva a celý region funguje jako velká věznice pro nečchanské obyvatelstvo. Podobně jako jinde v Číně, důležitým nástrojem vlády vládoucí Komunistické strany Číny (KS Číny) je kromě represe, prosperující ekonomiky, adaptability politického rozhodování a dalších postupů i propaganda a ovlivňování myšlení společnosti. Jelikož strana ovládá celý státní aparát Čínské lidové republiky (ČLR), může svou ideologii šířit například i vzdělávacím systémem, vědeckou sférou, kulturním provozem nebo médií. Neklid v oblasti trvá od převzetí moci čínskými komunisty v roce 1949. Poslední vlna nepokojů, během níž došlo k pokojným protestům, jejich násilnému potlačování, pouličnímu mezietnickému násilí, útokům na státní instituce i k teroristickým aktům proti veřejnosti, proběhla v letech 2007–2014 a byla bezprostředním spouštěčem zpřísnění dosavadní represivní politiky do podoby netotalitárního programu cílícího na celou ujugurskou společnost, který byl zaveden po srpnu 2016.

4. V čem spočívá tzv. „převýchova“ v pracovních táborech? Jak si ji můžeme my v Evropě představit?

V současnosti je řada dostupných materiálů, například interview s přeživšími z těchto „převýchovných“ koncentračních táborů a doporučujeme je využít. Do zařízení tohoto typu se může dostat kdokoli, kdo je uznán vinný z podpory terorismu, což může zahrnovat širokou škálu činností – praktikování muslimské víry či dodržování tradičních zvyků a kultury. Lidé mohou být uvězněni dokonce za takové věci, jako je nošení plnovousu u mužů, u žen zahalování či nošení burky, čádu apod. Lidé jsou v těchto zařízeních drženi bez řádného soudního procesu a po „převýchově“ odcházejí fyzicky i psychicky zmrzačení. Americký badatel Ethan Gutmann v prosinci 2020 odhadl, že v táborech každoročně umírá 5 až 10 % zadržovaných. Rusko-americký vědec Gene Bunin vytvořil databázi obětí v Sin-ťiang, které se snaží systematicky zaznamenávat informace o osobách postižených represemi. Vězni tráví až 14 hodin denně nucenou prací v táborové továrně. Dále se musí účastnit kurzů politické převýchovy, jež zahrnují například studium ideologických textů či deklamaci politických hesel.

Systém „převýchovy prací“ (dříve nazývaný lao-kaj 劳改) v ČLR existuje již od jejího založení v roce 1949 (respektive jeho počátky lze vysledovat už ve válečné komunistické základně v Jen-anu). Podle týdeníku Der Spiegel tímto systémem za celou dobu jeho existence prošlo zhruba 50 milionů lidí a v dobách jeho největšího rozkvětu bylo po Číně rozseto na tisíc takových lágrů.

Systém „nápravy prací“ byl sice oficiálně na podzim 2013 **zrušen**, nicméně podle četných svědectví zařízení fungují i nadále, jen pod jinými názvy, například jako „detoxikační centra“. I ta se však nadále dopouštějí stejného **porušování lidských práv** jako dřívější nápravné tábory. Podle zprávy **Amnesty International** z roku 2013 jsou navíc jako „černé tábory“ využívány i navenek neškodné prostory jako hotely nebo kanceláře. Organizaci **Chinese Human Rights Defenders** se dokonce podařilo pořídit záběry takových utajených zařízení. V západní Ujgurské autonomní oblasti Sin-ťiang zase v posledních letech vznikají jako houby po dešti „rekvalifikační centra“. V nich je podle odhadů násilím drženo (pravděpodobně za velmi podobných podmínek) až milion a půl turkických muslimů.

Na dřívější převýchovné pracovní tábory v současnosti navázaly také státem podporované pracovní programy. Německý badatel Adrian Zenz, který se tématem čínské politiky v Sin-ťiang a represemi Ujgurů dlouhodobě zabývá, zveřejnil v únoru 2024 **report**, v němž shrnuje dosavadní poznatky o pracovních programech pro Ujgury v ČLR. Ty považuje za jeden z projevů diktatury leninského typu: „Na rozdíl od nucené práce ve firmách funguje tento systém ve společenském kontextu založeném na všeprostupujícím nátlaku. Ten je charakterizován absencí občanských svobod a rozsáhlou byrokracií zasahující na nejnižší úroveň správy s cílem nuceně mobilizovat cílové skupiny.“

Programy jsou určeny primárně pro statisíce osob, které prošly touto nucenou převýchovou. Cílí ale také obecněji na obyvatele převážně venkovských oblastí, kde je méně pracovních příležitostí a podle čínských orgánů je tam zvýšené riziko „radikalizace“ vzhledem k nižší životní úrovni a tradičnějšímu způsobu života, včetně příklonu k tradičním formám islámu. **Zenz** píše: „Od přelomu let 2020/2021 – a zejména po nástupu [nového tajemníka] Ma Sing-zueje (马兴瑞) – se Sin-ťiang začal přiklánět ke strategii normalizace a institucionalizace, která klade důraz na udržování pracovních umístěnek prostřednictvím intenzivního monitoringu a dohledu. Jedná se o odklon od přístupu založeného na mobilizačních kampaních zaměřených na přesuny. V rámci této nové strategie brání stát lidem v návratu ke státem nepodporovaným tradičním způsobům obživy s nízkými měřitelnými příjmy a v opuštění státem zajištěného zaměstnání.“

6. Proč svět ignoruje diskriminaci Ujgurů?

Přestože řada států upozorňuje na útlak Ujgurů a některé státy jej i označují za genocidu či kulturní genocidu a mnohé z nich uvalily na Čínu sankce, reakce mezinárodního společenství zůstává omezená. Důvodem je především silné geopolitické postavení Číny a její vliv ve světových organizacích. Mnoho států a jejich představitelů se zdráhá veřejně podporovat Ujgury ze strachu z možných ekonomických a politických odvetných opatření ze strany Pekingu. Některé kroky však svět podniká. Evropská unie zavedla sankce na vybrané úředníky a entity zodpovědné za porušování lidských práv v Sin-ťiang. Cílem amerického zákona o prevenci nucené práce Ujgurů je pak zabránit vstupu zboží vyrobeného nucenou prací v Sin-ťiang na americké trhy.

7. Je znám počet Ujgurů, kteří uprchli z komunistické Číny? A kam jejich cesty směřují?

Nikdo neví, kolik přesně Ujgurů uteklo z Číny do zahraničí v posledních 15 letech. V ujgurské diaspoře v Turecku, kde většina z poslední vlny ujgurských uprchlíků skončí, údajně žije přes 50 000 Ujgurů. Dle interních čínských státních dokumentů uteklo před rokem 2018 z ČLR 17 743 Ujgurů. Dnes žijí v Turecku, Malajsii, státech Centrální Asie, na Blízkém východě či v Thajsku, odkud je ale současná vláda vydává zpět do Číny. První zemí, která začala ujgurským uprchlíkům vydávat azyl, je Švédsko. V roce 2023 pak Kanada oznámila, že přijme 10 000 Ujgurů a turkických muslimů, kteří žijí v zahraničí bez legálního statusu. Tisíce z nich čekají na rozhodnutí migračních úřadů v USA.

8. Jaké jsou česko-čínské vztahy v současné době?

Česko-čínské vztahy prošly v posledních letech výraznou proměnou. Prezident Miloš Zeman zahájil v roce 2013 takzvaný „restart vztahů“ s příslibem rozsáhlých čínských investic v ČLR. Ty se však nikdy nerealizovaly a na vlajkovou loď těchto investic, společnost CEFC, postupně začaly vyplavávat nejrůznější skandály. Jeden z největších se týkal korupce v Africe a OSN, za což byl předseda neziskového křídla CEFC Patrick Ho v roce 2019 pravomocně odsouzen. Předseda CEFC a zároveň čestný ekonomický poradce Miloše Zemana Jie Tien-ming zmizel v útrobách disciplinární komise KS Číny a dodnes o něm nejsou žádné zprávy. Česko poté začalo svůj přístup přehodnocovat. V roce 2019 vypověděla Praha sesterskou smlouvu s Pekingem především kvůli článku v dokumentu obsahujícímu prohlášení k „jedné Číně“, tedy nárokům ČLR na Tchaj-wan. Zároveň Česko posilovalo svou spolupráci s Tchaj-wanem. Čínská diplomacie se snažila Česko od těchto vztahů odradit, což vyvrcholilo výhrůžným dopisem čínského velvyslanectví tehdejšímu předsedovi Senátu Jaroslavu Kuberovi, který otevřeně říkal, že Česko za cestu na Tchaj-wan „zaplatí vysokou cenu“. Přesto později jeho nástupce Miloš Vystrčil cestu na Tchaj-wan uskutečnil. Současná vláda dále pokračuje v rozvíjení ekonomických, kulturních i diplomatických vztahů s Tchaj-wanem, například prezident Petr Pavel krátce po svém zvolení telefonoval s tchajwanskou prezidentkou Cchaj Jing-wen, což bylo vnímáno jako silný signál v zahraniční politice. Současná vláda ve svém programovém prohlášení oznámila revizi vztahů s Čínou, která má hájit české zájmy a klást větší důraz na hodnoty a lidská práva. Tento dokument však dosud nebyl vydán. Česká republika zároveň nepodnikla žádné zásadní kroky k omezování vazeb s ČLR – například stále zůstává součástí zdiskreditovaného formátu 16+1, tedy sdružení zemí střední a východní Evropy pro spolupráci s ČLR.

Kromě politických otázek vstupuje do vztahů s Čínou také ekonomická problematika. Evropská unie, včetně Česka, se snaží chránit své hospodářské zájmy, například v souvislosti s čínskou nadprodukcí elektromobilů, což vede k obchodním sporům mezi ČLR a EU, jež se dotýkají i České republiky.

9. Jak může Čína ovlivňovat českou politiku?

V současnosti čínský vliv na českou politiku opadl, Peking se však nadále snaží udržet si jej různými způsoby. Některé politické osobnosti v Česku stále přejímají a šíří čínské narativy. Jedním z příkladů je bývalý premiér Jiří Paroubek, který mimo jiné dlouhodobě obhajuje čínskou politiku v Ujgurské autonomní oblasti Sin-ťiang. Jeho články často přetiskují Parlamentní listy a čínská média je využívají k domácí propagandě. Paroubek rovněž pravidelně cestuje do Číny na různé akce spojené s propagací čínských zájmů. Podle Bezpečnostní informační služby (BIS) je zvaní politiků a veřejných osobností na podobné cesty jednou z běžných taktik čínských úřadů k upevňování svého vlivu.

Čínská lidová republika si buduje vliv v Česku i prostřednictvím akademické sféry. Čínské zpravodajské služby často působí pod krytím konzultantských a headhunterských společností, skrze které nabízejí finanční odměny za vypracování zpráv a analýz ve prospěch Číny. Taková spolupráce může být prvním krokem k hlubšímu zapojení, které s sebou nese potenciální politické i bezpečnostní důsledky. Čínskou politickou scénou ovlivňují také kybernetické útoky, jak varuje Národní úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost (NÚKIB). Čínští a ruští hackeři se v minulých letech pokoušeli získat citlivé informace českého státu. Kybernetická špionáž představuje další formu nátlaku, kterou Čína využívá k prosazování svých strategických zájmů.

Ještě tady napíšu, co zaznívalo na debatách ke zvážení – jak se dostali ven – mám tady, že žili v USA, že se z tábora dostal po 18. měsících ven, proč je o tom, co se děje v táborech tak málo informací? (nejsou ochotni o tom mluvit, neradi přiznávají, co se tam dělo, sterilizace, znásilnění) – zazněl pojem Kulturní genocida, Proč bylo setkání v Německu, proč tam žije dozorce a jak se tam dostal? Jaká je motivace Ujgura setkat se se svým dozorcem?

Odpovědi vypracovali:

Kateřina Procházková a kolektiv Sinopsis

Doporučené materiály:

Sinopsis: Čína v kontextu a souvislostech - <https://sinopsis.cz/>

iRozhlas: Doživotí za ‚separatismus‘. Od odsouzení ujgurského kritika Tochtiho čínským režimem uběhlo 10 let - <https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/dozivoti-za-separatismus-od-odsouzeni-ujgurskeho-kritika-tochtiho-cinsky 2409230700 nel>

Deník N: Svleknou vás donaha v místnosti plné lidí. Ten strach je jako stín, nemizí, vypráví o utrpení Ujgurů básník, který přežil - <https://denikn.cz/1462508/svleknou-vas-donaha-v-mistnosti-plne-lidi-ten-strach-je-jako-stin-nemizi-vypravi-o-utrpeni-ujguru-basnik-ktery-prezil/>

Human Rights Watch (ENG): “Break Their Lineage, Break Their Roots” -
<https://www.hrw.org/report/2021/04/19/break-their-lineage-break-their-roots/chinas-crimes-against-humanity-targeting>

Amnesty International (ENG): China: “Changing the soup but not the medicine?” :
Abolishing re-education through labour in China -
<https://www.amnesty.org/en/documents/ASA17/042/2013/en/>

Poslední aktualizace: 04/2025